

İnformatika tədrisinin forma və metodları

Zəhra Qadir qızı Əkbərli

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: zehra.akberli@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. S.C.-C. Cəbrayılzadə,
p.ü.f.d., dos. S.S. Həmidov

Açar sözlər: ibtidai sinif, informatika tədrisi, təlimin təşkili metodları, informatika dərsi

Ключевые слова: начальная школа, преподавание информатики, методы организации обучения, урок информатики

Key words: primary school, teaching computer science, methods of organizing teaching, computer science lesson

Hamımıza məlumdur ki, informatikanın təməli məhz ibtidai siniflərdə qoyulur. Elə bu səbəbdən də, informatika dərslərini tədris etməli olan müəllimlər lazımi qədər geniş elmi və metodiki potensiala yiyələnməli, informasiya cəmiyyətinin üzvləri hesab edilən şagirdlərimizə informatikanın əsaslarını aşılamaq üçün düzgün metod və vasitələrdən yararlanmalıdırlar.

Digər fənlərin tədrisində istifadə edilən metodlar informatikanın tədrisində də tətbiq edilir. Lakin bu metodların tətbiqi bir sıra spesifik xüsusiyyətlərə malikdir.

Məhz bu baxımdan, əsasən 3 qrup metodlar fərqləndirilir: (5, s. 93-100)

- Tədris işinin təşkili və həyata keçirilməsi metodları;
- Tədris üçün stimullaşdırma və motivasiya xarakterli metodlar;
- Nəzarət və özünənəzarət adlanan metodlar.

Bu qrupların hər biri, öz növbəsində, alt-qruplara bölünür. Həmin alt-qruplara izahedici-illüstrativ metodlar, reproduktiv metodlar, evristik metod, tədqiqat metodu, müəllimin şərhli, söhbət, əyani təlim metodları, didaktik oyunlar, problemlə təlim metodu, proqramlaşdırılmış təlim metodu, diferensial təlim metodları aiddir.

İnformatikadan təlim metodlarının rəşional seçilməsi müəllimin nəzəri və praktiki hazırlılığı, şagirdlərin real dərkətmə qabiliyyəti, mövcud əyani vəsait, texniki avadanlıqlar, materialın öyrənilməsinə sərf olunan vaxt və s. kimi bir sıra amillərlə şərtlənir.

İnformatika dərslərində istifadə edilən metodların bəzi cəhətləri vardır. Klaviatura və mausla iş öyrədilən zaman reproduktiv metodlardan istifadə edilməsi daha çox təlimin ilk dövrlərində səmərəli nəticə verir. Müəllim şagirdlərin hər birinə yaxınlaşaraq onlara əllərini düzgün qoymağı öyrətməlidir. Bu zaman müəllim lokal şəbəkənin köməyi ilə şagirdlərdən hər birinin işinə nəzarət edə və yaxud da proyektorla öz işini nümayiş etdirə bilər.

Təlimin təşkili forması dedikdə, şagirdlərin fəaliyyətinin bu və ya digər şəkildə təşkil olunması başa düşülür. Təlimin təşkilinin aşağıdakı formaları vardır:

- dərslər;
- ekskursiya;
- seminarlar;
- ev tapşırıqları;
- əlavə məşğələlər;
- məsləhət saatları.

Dərs, informatikanın tədrisinin təşkil edilməsinin əsas formasıdır. İnformatikanın məktəbdə tədris edilən digər fənlərdən fərqi ondan ibarətdir ki, bu dərslərdə kompyuterdən istifadə

mütləq xarakter daşıyır. Nümayiş, frontal laborator iş və praktikum, informatika fənni kabinetindən istifadənin 3 əsas növünü təşkil edir (2).

Qazanılan biliklərə əsaslanan praktikum təlimində müəllim birbaşa iştirak etmir. Hər bir şagird individual olaraq və yaxud qrup halında işi həyata keçirir. Praktikumunu dərstdən fərqləndirən cəhət şagirdin fəallığına əsaslanır.

Laborator iş zamanı didaktik məqsəd müəyyən edilir və öncədən yerinə yetiriləcək əməliyyatlar şagirdlərə təqdim olunur. Laborator işləri zamanı müəllimin əsas işi şagirdlərə yaxınlaşaraq onlara operativ köməklik göstərməkdir.

Bundan əlavə, nəşriyyatlara, idarəetmə mərkəzlərinə, İKT sahəsində keçirilən sərgilərə və s. informatika dərsləri üzrə ekskursiyaların təşkili də təlimlər sırasında yer alır. Məhz belə ekskursiyalar sayəsində şagirdlər ən son informasiya texnologiyaları vasitələri və İT mütəxəssislərinin işi ilə tanış olmaq fürsəti qazanırlar. Ekskursiyalar başa çatdıqdan sonra, şagirdlər nail olduqları informasiyaya əsaslanaraq onların biliklərinin möhkəmlənməsinə səbəb olan reklam məhsulları, təqdimatlar, divar qəzetləri və s. tərtib edə bilirlər (6, s. 120-121).

Dərs prosesinin əsas tərkib hissəsini təşkil edən ev tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi heç zaman diqqət mərkəzindən kənar qalmamışdır. Öyrənilən materialın ilk sutka və hətta ilk saatlardan sonra unudulmasının mümkünlüyü bir psixoloji fakt kimi sübut olunmuşdur. Şagirdlərə ev tapşırıqlarının verilməsi də bu zərurətə istinadən yaranmışdır. Şagirdlərə ev tapşırıqları verildikdən, adətən, onların orta bilik səviyyələri müəllim tərəfindən nəzərə alınmalıdır. Zəif və güclü şagirdlərin ev tapşırıqlarını yerinə yetirməsi üçün sərf etdiyi vaxt nisbəti də fərqli olacaqdır. Yəni, məsələn, zəif şagirdlərin 4-5 saat vaxt sərf etdiyi işi güclü şagirdlər 1 saat ərzində həll edə bilirlər. Bu isə, öz növbəsində, güclü şagirdlərin olduqca az işləməsinə, zəif şagirdlərin isə çox yorulmasına gətirib çıxaracaqdır. Bu uyğunsuzluğun aradan qaldırılması məqsədilə müəllim ya orta çətinlik səviyyəsinə malik tapşırıqlar təqdim etməli, ya da şagirdlərə differensiyasiya xarakterli, yəni çoxvariantlı ev tapşırıqlarını verməlidir (6, s.120-123).

İnformatika təlimində kollektivlə iş, qruplarla iş, cütlərlə iş və fərdi iş kimi 4 əsas iş formasından istifadə məqsədəuyğundur. Hər bir iş formasından istifadə dərslərin məqsədinə müvafiq olaraq reallaşır. Belə olduqda, sinifdəki mövcud vəziyyət, şagirdlərin meyl və maraqları da diqqətdən kənar qalmamalıdır.

Dərslərin əvvəlində və sonunda – motivasiya və nəticələrin çıxarılması mərhələlərində daha çox kollektivlə iş formasından istifadəyə müraciət olunur. Bu təlim formasından istifadə şagirdləri kollektiv işə alışdırır, bir-birlərlə ünsiyyət yaratmaq bacarıqlarını formalaşdırır və inkişaf etdirir.

Dərslərin tədqiqatın aparılması mərhələsində, əsasən, qruplarla iş təlimindən istifadəyə müraciət olunur. Şagirdlər 3-6 nəfərdən ibarət qruplara bölünür və müəyyən problemin həlli istiqamətində çalışırlar. Bu təlim forması şagirdlərin diskussiya aparmaq, fikir mübadiləsi yürütmək, bir-birinin fikrini dinləmək, mühakimə yürütmək bacarıqlarını formalaşdırır və inkişaf etdirir.

Dərslərdə tədqiqatın aparılması mərhələsində cütlərlə iş də tətbiq edilə bilər. Şagirdlər cütlüklərdə işləyən zaman verilən tapşırıqları birgə yerinə yetirirlər. Bu təlim forması şagirdlərdə əməkdaşlıq bacarığını inkişaf etdirir, məsuliyyət hissini formalaşdırır (3).

Fərdi iş adlanan təlim forması, əsasən, şagirdlərin fəaliyyətinin izlənməsi, potensial imkanlarının aşkar edilməsi və inkişaf etdirilməsi məqsədilə istifadə edilir. Fərdi iş şagirdlərin sərbəst düşünmək qabiliyyətlərinin artmasına, onların müstəqil şəkildə tədqiqat aparmaq bacarıqlarının formalaşmasına xidmət edir.

Təlim prosesinin mahiyyət baxımından yeni prinsiplər əsasında – fəal təlim metodlarından

istifadə etməklə təşkil edilməsi – nəzərdə tutulan bacarıqların formalaşdırılmasının ən real yoludur. Fəal təlim dedikdə, şagirdlərin koqnitiv fəaliyyətinə əsaslanan və təhsil prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində yerinə yetirilən təlim nəzərdə tutulur.

Fəal-interaktiv təlim prosesində müəllim özünün bilikləri ötürən rolundan imtina edir, yeni bir vəzifəni – fasilitator, yəni, bələdçi vəzifəsini yerinə yetirir. Fəal-interaktiv təlim texnologiyası ilə təşkil olunan dərslərdə, ilk öncə, problemin irəli sürülməsinə imkan verən motivasiya yaradılır (3).

Təlim kursundan görüldüyü kimi, fəal – interaktiv təlim prosesində şagirdlərdə məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürünün inkişaf etdirilməsinə qayğı göstərilir, təlim prosesi tədqiqat səciyyəsi daşıyır. Təlim prosesi zamanı işgüzar iş mühiti, əməkdaşlıq şəraiti yaradıldığı üçün şagirdlərin yüksək fəallığı təmin edilir.

Hər bir şagird tədris materiallarını fərqli şəkildə qavrayır ki, bu da, əsasən, şagirdin fərdi keyfiyyətlərindən asılıdır. Lakin buna rəğmən, bütün təhsil alanların müəyyən ictimai status əldə etməsi və öz sosial əhəmiyyətini təsdiq etməsi təhsilin başlıca məqsədini təşkil edir.

Şagirdlərin informatika elmi ilə ilk tanışlıq təməli məhz ibtidai siniflərdə qoyulur. Digər sonrakı təhsil mərhələlərində şagirdlərin əldə etmiş olduqları bilik, bacarıq və vərdislər ibtidai siniflərdə qoyulan təməl əsasında təşəkkül tapır. Buna görə də, ibtidai siniflərdə informatikanın tədrisinə dair metodik sistem düzgün təsis edilməlidir. Müəllimlər isə, öz növbəsində çalışmalıdırlar ki, 1-ci sinifdən etibarən şagirdlərdə bu fənnə həvəs və maraq yarada bilsinlər.

Məqalənin aktuallığı. Müasir dövrdə hər bir şagird və yaxud tələbə adi kompyuter savadlılığından daha çoxuna qadir olmalı və texnologiyalardan düzgün şəkildə istifadə etməyi bacarmalıdır. Aydın məsələdir ki, informatikanın təməli ibtidai siniflərdə qoyulur. Buna görə də informatika dərslərini tədris etməli olan müəllimlər kifayət qədər geniş elmi və metodiki potensiala yiyələnməklə, şagirdlərə informatikanın əsaslarını aşılamaq üçün düzgün metod və vasitələrdən istifadə etməlidirlər. Məqalənin də aktuallığı onun məhz bu kimi vacib problemə həsr olunması ilə bağlıdır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Elmi yenilik ondan ibarətdir ki, məqalədə informatika tədrisinin forma və metodlarından bəhs edilməklə yanaşı, I-IV siniflər üzrə informatika dərslərində təlimin təşkili formaları barədə də ətraflı məlumat verilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ixtisas və orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. Abulova S. və b. İnformatika və onun tədrisi metodikası: İSM ixtisası üzrə proqram. Bakı: ADPU, 2017.

2. Qasımova L.N., Mahmudova R.M. Pedaqogika. Bakı: Çəşioğlu, 2003.

3. Pələngov Ə.Q., Abdullayeva M. İnformatikanın tədrisi metodikası. I hissə, Bakı: ADPU, 2012.

4. Sadıqov İ., Mahmudzadə R. İsayeva N. 3-ü sinif dərslük komplekti. Bakı: Bakınəşr, 2009.

5. Лапчик М.П. и др. Методика преподавания информатики: Учеб. пособие для студ. пед. вузов. М.: Издательский центр «Академия», 2001.

6. Программы для общеобразовательных учреждений: Информатика: 2-11 классы. М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2005.

7. Рыжов В.Н. Методика преподавания информатики. Саратов, 2008.

З.К. Акберли

Формы и методы обучения информатике

Резюме

В статье рассмотрены формы и методы обучения информатике, дана информация о формах организации обучения на уроке информатики для I-IV классов. Подчеркнута актуальность и теоретико-практическая значимость темы, отражена важность форм и методов обучения при обучении информатике в начальной школе.

Z.G. Akbarli

Forms and methods of teaching computer science

Summary

In the article, the forms and methods of teaching computer science are discussed, information was provided on the forms of organization of training in the computer science lesson for I-IV classes. The relevance and theoretical-practical significance of the topic was emphasized, the importance of forms and methods of training in the teaching of computer science in primary school was reflected.

Redaksiyaya daxil olub: 25.03.2021